

מסע בארץ הקדם

„פעולתו חוללה מהפכה גמורה בחייהם הרוחניים של יהודי בוכארה. עד בואו היו יהודי בוכארה מתפללים בנוסח יהודי פרס, שנשתכח ביניהם מפי יהודי פרס עצמם, המבוסס על סידור רב סעדיה גאון, וקבלה היתה בידם שהם מצאצאי עשרת השבטים. ר' יוסף ממאן אמר להם שהם יהודים ספרדים מצאצאי גולי ספרד, הנהיג ביניהם את נוסח התפלה של יהודי ספרד והביא להם סידורי-תפלה מדפוס ליוורנו כדי להפיץ את הנוסח הזה. מבחינת האמת ההיסטורית גרם השליח נזק בזה, ואולול נמצא במקרה סי' דורה-תפלה בנוסח פרס בכתביד על ידי החכם האספן א. נ. אולר מלונדון, היה מנהג זה יורד לתהום הנשיה. אפשר שטעה ר' יוסף ממאן וסבור היה באמת שיהודי בוכארה הם מצאצאי גולי ספרד, אבל אפשר גם כן שהוא עצמו ידע את האמת אלא התכוון ביוזעים להפיץ ביניהם מנהג ספרד כדי לקשרם אל אחיהם שבשאר התפוצות. על כל פנים הצליח שליח זה להציל את שארית הפליטה של יהודי בוכארה, השפיע עליהם השפעה עצומה ונעשה למנהיגם הרוחני.“

עוד פרק חשוב בתולדות יהודי פרס מקבל הארה ע"י אפרים גיימרק, והוא — ראשית דת הבהאיסם. יערי מעיר שתאור הנוסע הוא שחזי ומטעה ומסמן כמקור מעמיק יותר את ספרו של גולדציהר („פארלעזונגען איבער דען איסלאם“). רבים מהמבקרים בנן הפרסי הגדול „אל בגי“, סמוך לעיר עכו ומסתכלים בקברו של בהאי אונא מיסד כת הבהאיסם, לא יעלו על דתם שעל ידי אמונה חרשה זו שקמה רק במאה הקודמת, נדחו יהודים פרסיים לאלפים אל השמד. אמונה זו המתנגדת לקנאות השיעית תכלית שגאה, משכה מחמת ליברליותה את היהודים ששאפו לשיחרור מעול הדת השלטת, כשם שרבים מיהודי פורטוגל ומאנוסי ספרד נמשכו לפני ארבע מאות שנה אחרי הכנסיה הפרוטסטנטית שנלחמה באיניקוויזיציה. דווקא האופי הפרוטסטנטי של

השם „מסע בארץ הקדם“ הוא שם חביב על כותבי רשמי-מסעות במזרח. כבר בשנת תרמ"ג יצא ספר בשם כזה ע"י אפרים דייניאד בפרסבורג ובו תאר את נסיעותיו במצרים, ארץ-ישראל, סוריה, קניינא, קפריסין; וכעת הוציא אברהם יערי, שהתמחה בשנים האחרונות בהרצאת ספרי-מסעות למזרח, וביחוד לארץ-ישראל, ספר מסעות, שהופיע בשנת תרמ"ט בספר השנה „האסיף“, והמקרה רצה שגם מחברו מתקרי אפרים. — אפרים גיימארק: מסע בארץ הקדם (הוצ' לוינ-אפשטיין ושות' בע"מ, ירושלים, תש"ז).

הספר מביא לנו רשמים ועובדות על היהודים וחייהם בסוריה, ארם-נח"ר, פרס ואסיה המרכזית. יש לציין שבזמן האחרון יצאו שני ספרים „אברהם דרכים“, מאת א"י ברנר, גיאוגרף בעל שם ותלמיד-חכם, וגם נתפרסמו בכמה כתבי עת מחקריו של ד"ר י. ה. פישל על פרס וביחוד על אנוסי משה ד („דבר“, „מאזנים“, „תרביץ“, „ציון“, ועוד).

מהספר הנזכר אנו למדים, שאנוסי משהד נקראו על שם מקומם „סדומים“, כי לא רצו לגלות לגויים את שם העיר משהד והשתמשו משום כך בשם מוסווה. רבים מאנוסי משהד באו לא"י מדרך החאג' למיכה שעשו גם כן כדי שלא לעורר חשד אצל המוסלמים. גם את ילדיהם השיאו בינם לבין עצמם כבר בימי נעוריהם, כדי שלא יבואו מוסלמים וירצו להתחתן בהם.

על המעורר של יהדות בוכארה, חכם יוסף ממאן, יהודי מרוקני שבא לשם שמונים שנה לפני בקורו של גיימארק בפרס, מספר המחבר בפרוטרוט; ואברהם יערי, שהקדיש כבר כמה מחקרים לענין השליחים והשליחות מארץ ישראל לגולה, מאריך בדבר הופעתו של רב זה (בהקדמה, פרק ה'): שליחים מא"י לבוכארה:

מלחמה זו נתקברו יהודי פרס לאחיהם שבשאר הארצות על ידי זרם פליטי יהודי פור-לין שנתעכבו בפרס בדרכם מרוסיה לא"י, על ידי הפועלים היהודים מא"י שעבדו כדורם פרץ על חוף המפרץ הפרסי ועל ידי חילים יהודיים מצבאות הברית שחנו בפרס. מספר היהודים בפרס מגיע כיום לחמשים אלף בערך.

הספר שיצא בצורה נאה ועם מפתח ענינים ושמות האנשים והמקומות עלול לשמש גשר גוסף בין הישוב היהודי בארץ ובין נדחי ישראל במזרח.

מאיר פרנקל

אמונה זו, שמקורה באיסלם אלא שנתרחבה, משך את עבדי הגלות. אם גזע שלמשל זהוג היה בדת השיעית חוק ה"סומאה" כלפי היהודים שהיו אסורים במגע המאמינים, ובין את כוח המשיכה של הבהאים. פישל מספר עוד שבמסעו הראשון לפרס דרשו ממנו בעד כוס תה שילינג, כי לא רק בשביל התה שלם אלא גם בשביל הכוס שנטמאה על ידו! שליסי-פרס האחרונים בסלו את חוקי הסומ"א אה עד כמה שירם הגיעה. "לשחיין זכויות הגיעו היהודים רק בימי רצא שאה פהלוי (1925—1941) ועוד יותר אהריו, עם כניסת צבאות הברית לפרס במלחמה הזאת. בימי

ציונים ביבליוגרפיים

לפעם. בחוברת זו המונחת לפנינו (ג'ד') נתפרסמו דברים משל חוקרים מובהקים בשדה הפולקלור וגם משל חובבים שונים — דברים שיש בהם משום ענין והמחולקים לפי המדרגים הללו: "אורח חיים" (כתבות בשערי ספרים, "סדר עבודת השמש דק"ק אופניבר" ועוד); "במעגלי ישוב" (חיפה העברית מלפני חמשים שנה" ועוד); "בעמק הבכא" ("אר" כיון הקהילה בברסלאו — אוד מוצל מאש" ועוד); "בפי העם" (מאובנים בפולקלור הספרדי" ועוד); "שיחות חולין" (מפי ראשו"ר נים" ועוד); "שיר זמר" (פזמון חצות של הסבא משפולה" ועוד); "בניחה וחידוד" (מצחוקה של הוסיאטין" ועוד); "תג לתג" (תוספות, תשובות, הערות); "ביבליור גרפיה". כמרכן באו בחוברת ידיעות על הכינוס הארצי הראשון של חובבי הפולקלור וחוקריו ואספניו בטבריה ועל פעולות החברה ל"ידע"ם.

"ידע"ם", במה לפולקלור יהודי בעריכת יוסיטוב לוינסקי. חוברת ג'ד'. הוצאת החברה העברית ל"ידע"ם. תל-אביב, טבת תש"ט (48 עמ').

החברה העברית ל"ידע"ם" ממלאת בארץ ישראל תפקיד חשוב, והוא — מחקר הפולקלור העברי של כל השבטים והעדות בישראל, אוסף-חומר על כל המנהגים, המסורות, שירי העם, הדיאלקטים, ההומור וההזי, שהיו רוחיים בכל תפוצות-ישראל. אין כארץ-ישראל מקום מתאים לשם עבודה ממין זה, כי הלא בארץ נהרכזו קיבוצים יהודיים מכל קצווי העולם, ואפשר למצוא אצלם חומר פולקלוריסטי מגוון. ברם יש להזהר בפעולה זו, כי כל בני-העולים מתערבים ומתמזגים יחד בישוב עלי-ידי החיי גוף הלאומי הכללי, וההזי הישן של ארצות מוצאם הולך ומיטשטש, הולך וגשכת.

לפיכך יש לשבח את החברה ל"ידע"ם" בארץ-ישראל על פעולתה החרוצה בשטח זה ועל החבורות המענינות שהיא מפרסמת מפעם

